

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Факультет механічний
Кафедра метрології та безпеки життєдіяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-
педагогічної роботи

професор А.Г. Батракова

«   »   20   року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни "Інтелектуальні засоби вимірювальної техніки "

(шифр за освітньою програмою і назва навчальної дисципліни)

статус дисципліни

обов'язкова

(обов'язкова / вибіркова)

рівень вищої освіти

другий/магістерський

(перший (бакалаврський) / другий (магістерський) /
третій (освітньо-науковий))

галузь знань 15 "Автоматизація та приладобудування"

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 152 "Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка"

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма "Інтелектуальні інформаційно-вимірювальні ехнології"

(назва освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми)

мова навчання

державна

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є набуття студентом компетенції, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням сучасних підходів, методів та технологій побудови інтелектуальних вимірювальних систем на рівні професійних вимог зі спеціальності, методів побудови інтелектуальних вимірювальних систем із застосуванням експертних баз знань. У дисципліні вивчається методологія побудови інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем. В процесі навчання розглядаються методики використання методів адаптації та формування оцінок невизначеності вимірювань в інтелектуальних інформаційних вимірювальних системах. Розглядаються технології використання баз даних, особливості побудови метрологічних експертних баз знань, методи та способи формування експертних оцінок в інтелектуальних інформаційних вимірювальних системах. Значна увага при вивченні дисципліни приділяється вивченню методик використання в інтелектуальних інформаційних вимірювальних системах нейромережевих та генетичних алгоритмів, нечіткої логіки.

(Пояснення: коротке пояснення можливостей та переваг, які надає вивчення дисципліни)

2. Передумови для вивчення дисципліни:

Вивченню дисципліни передують дисципліни: "Вимірювальні інформаційні системи", "Метрологічна надійність".

(Пояснення: для обов'язкових дисциплін зазначаються ті обов'язкові дисципліни, які передують їх вивченню згідно зі структурно-логічною схемою освітньої програми, та / або базові курси, необхідні для їх вивчення. Для вибіркокових дисциплін зазначаються базові курси та дисципліни, необхідні для їх вивчення)

3. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів / год. 10/300		
Семестр викладання дисципліни	<u>1</u> (порядковий номер семестру)	<u>2</u> (порядковий номер семестру)
Розподіл часу за навчальним планом:		
– лекції, год.	16	32
– практичні (семінарські) заняття, год.	16	32
– лабораторні заняття, год.		16
– самостійна робота, год.	64	28
– курсовий проєкт, год.		
– курсова робота, год.		27
– розрахунково-графічна робота (контрольна робота), год.	5	
– підготовка та складання екзамену, год.	30	30
Підсумковий контроль (залік або екзамен)	3	3

4. Компетентності:

Фахові:

ФК1 – Здатність застосовувати відповідні математичні, наукові і технічні методи, а також комп'ютерне програмне забезпечення для вирішення завдань

в сфері метрології, інформаційно-виміральної техніки, стандартизації та оцінки відповідності.

ФК2 – Здатність продемонструвати практичні навички в сфері метрології, інформаційно-виміральної техніки, стандартизації та оцінки відповідності.

ФК3 – Здатність продемонструвати знання і розуміння наукових фактів, концепцій, теорій, принципів і методів, необхідних для підтримки спеціалізацій з метрології та інформаційно-виміральної техніки.

ФК4 – Здатність застосовувати системний підхід до вирішення проблем метрології, інформаційно-виміральної техніки, стандартизації та оцінки відповідності.

ФК6 – Здатність продемонструвати розуміння питань використання технічної літератури та інших джерел інформації.

ФК7 – Володіння основами проектування, експлуатації та технічного обслуговування вимірвальних систем.

ФК8 – Здатність виявляти і описувати ефективність рішень в сфері метрології та метрологічного забезпечення на основі використання аналітичних методів і методів моделювання.

ФК9 – Здатність організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці.

ФК10 – Здатність розробляти плани і проекти для забезпечення досягнення поставленої певної мети з урахуванням всіх аспектів вирішуваної проблеми.

ФК13 – Здатність керувати проектами і оцінювати їх результати.

(Пояснення: для обов'язкових дисциплін зазначаються фахові (загальні) компетентності згідно з матрицею відповідності програмних компетентностей компонентам ОП (перелік може бути ширше, ніж в ОП). Для вибірових дисциплін перелік компетентностей узгоджується з гарантом ОП)

5. Очікувані результати навчання з дисципліни

Формування у студентів знань та умінь, що забезпечують розв'язання професійних задач, які використовуються у метрології та вимірвальних інформаційних технологіях.

(Пояснення: формулювання результатів навчання для обов'язкових дисциплін має базуватися на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою (програмних результатах навчання) та деталізувати їх)

6. Методи навчання

При вивченні дисципліни застосовуються наступні методи навчання: лекція, пояснення, розповідь, бесіда, дискусія, робота з книгою, метод ілюстрацій та демонстрацій, практичні, лабораторні завдання, ділові та рольові ігри, тренінги, семінари, «круглий стіл» та метод мозкової атаки.

Пояснення: при визначенні методів навчання можна використовувати їх класифікацію за джерелом передачі та сприймання навчальної інформації: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, дискусія, робота з книгою тощо), наочні (метод ілюстрацій та демонстрацій), практичні (практичні, лабораторні завдання, ділові та рольові ігри, тренінги, семінари, «круглий стіл», метод мозкової атаки, кейс-метод тощо)

7. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішності вивчення студентом дисципліни та проходження підсумкового оцінювання є досягнення ним рівня оцінки за кожною темою дисципліни.

(Пояснення: зазначаються форми поточного контролю та принцип нарахування балів за дисципліною)

Розподіл балів, які отримують здобувачі 1 семестр

Поточний контроль			Екзаменаційний контроль	Разом за дисципліну
T1	T2	T3		100
20	35	35	10	100

2 семестр

Поточний контроль				Екзаменаційний контроль	Разом за дисципліну
T4	T5	T6	T7		100
30	30	30	30	10	100

Рейтингова оцінка з дисципліни та її переведення в оцінки за національною шкалою і шкалою ECTS здійснюється згідно з Положенням про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти ХНАДУ.

8. Засоби діагностики результатів навчання

Екзамен, стандартизовані тести, презентації виконаних завдань та досліджень, виступи на наукових заходах, різні види індивідуальних та групових завдань, розрахункові роботи; завдання на лабораторному обладнанні.

(Пояснення: засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути: екзамени; комплексні іспити; стандартизовані тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; презентації та виступи здобувачів на наукових заходах; розрахункові роботи; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань)

9. Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять

№ теми	Назва тем (ЛК, ЛР, ПР, СЗ, СР)	Кількість годин		Література
		очна	заочна	
1	2	3	4	5
1	Інтелектуалізація засобів вимірювальної техніки	20		
	ЛК №1. Вступ. Штучний інтелект і інтелектуальні системи.	2		[1,2,3,4,5, 6]
	СР №1. Основні терміни та визначення в інтелектуальних вимірювальних інформаційних системах.	6		[1,2,3,4,5, 6]
	ПР №1. Інтерфейси LabView.	2		[1,2,3,4,5, 6]
	ЛК №2. Інтелектуалізація вимірювань.	2		[1,2,3,4]
	СР №2. Принципи та методи інтелектуалізації вимірювань.	6		[1,2,3,4]
	ПР №2. Розробка віртуального вольтметра та вимірювача температури.	2		[1,2,3,4]
2	Принципи побудови та організації функціонування інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем	22		
	ЛК №3. Рівні інтелектуалізації вимірювальних систем.	2		[1,2,3,4,5, 6]
	СР №3. Класифікація рівнів інтелектуалізації вимірювальних систем.	2		[1,2,3,4,5, 6]
	ПР №3. Методика застосування м'яких обчислень в ІВІС.	2		[1,2,3,4,5, 6]

1	2	3	4	5
	ЛК №4. Принципи організації функціонування та побудови ІВІС.	2		[1,2,3,4,5,6]
	СР №4. Функціональна схема типової ІВІС.	6		[1,2,3,4,5,6]
	ПР №4. Розробка інтелектуального датчика тиску.	2		[1,2,3,4,5,6]
	ЛК №5. Основні компоненти інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем.	2		[1,2,3,4]
	СР №5. Основні компоненти інтелектуальної вимірювальної інформаційної системи температури.	6		[1,2,3,4]
	ПР №5. Розробка інтелектуального датчика температури	2		[1,2,3,4]
3	Алгоритмічне забезпечення інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем	30		
	ЛК №6. Принципи і властивості методів розв'язання задач з вимірювань	2		[1,2,3]
	СР №6. Методи розв'язання задач з вимірювань.	6		[1,2,3]
	ПР №6. Використання методу розв'язання обернених задач в ІВІС.	2		[1,2,3]
	ЛК №7. Апроксимаційні методи визначення метрологічних характеристик вимірюваних сигналів	2		[1,2,3]
	СР №7. Методики використання апроксимаційних методів визначення метрологічних характеристик вимірюваних сигналів	6		[1,2,3]
	ПР №7. Апроксимаційні методи та засоби вимірювання параметрів періодичних сигналів.	2		[1,2,3]
	ЛК 8. Невизначеність апроксимаційних методів визначення метрологічних характеристик вимірюваних сигналів	2		[1,2,3]
	СР №8. Методики оцінювання невизначеності апроксимаційних методів визначення метрологічних характеристик вимірюваних сигналів	6		[1,2,3]
	ПР №8. Методика розрахунку невизначеності апроксимаційних методів визначення метрологічних характеристик вимірюваних сигналів	2		[1,2,3]
Усього за семестр 1		46		
4	Синтез вимірювальних алгоритмів для інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем	46		
	ЛК №9. Задача побудови навчаємих моделей вимірювальних систем з використанням нейронних мереж.	2		
	СР №9. Методики навчання нейронних мереж	2		
	ПР №9 Методика навчання нейромережевої моделі вимірювального каналу тиску.	2		
	ЛК №10. Нейромережевий метод апроксимації динамічних характеристик вимірювальних каналів ІВІС.	2		
	СР №10. Методика апроксимації імпульсної характеристики вимірювального каналу тиску.	2		
	ПР №10 Методика апроксимації перехідної характеристики з використанням нейронних мереж.	2		
	ЛК №11. Синтез нейромережевої інверсної моделі вимірювального каналу ІВІС.	2		

1	2	3	4	5
	СР №11. Методика побудови нейронної інвесної мережі	2		
	ПР №11 Методика синтезу нейромережевої моделі вимірювального каналу температури навколишнього середовища.	2		
	ЛР№1 Дослідження нейромережевої моделі вимірювального каналу температури навколишнього середовища.	2		
	ЛК №12. Нейромережевий коректор моделі перехідної характеристики вимірювального каналу ІВІС.	2		
	СР №12. Структурна схема нейронної мережі корекції моделі перехідної характеристики вимірювального каналу	2		
	ПР №12 Методика корекції моделі перехідної характеристики вимірювального каналу в ІВІС.	2		
	ЛР №2. Дослідження методу внутрішнього контролю перехідної характеристики вимірювального каналу тиску.	2		
	ЛК №13. Похибки вимірювальних нейромережевих алгоритмів.	2		
	СР №13. Кластеризація похибок вимірювальних нейромережевих алгоритмів.	2		
	ПР №13 Методика оцінювання похибок вимірювальних нейромережевих алгоритмів.	2		
	ЛК №14. Модель похибок нейронів в ІВІС.	2		
	СР №14. Види моделей похибок нейронів в ІВІС.	2		
	ПР №14. Розробка моделі похибок нейронів в ІВІС.	2		
	ЛК 15. Аналіз похибок нейромережевого коректуючого алгоритму прямого поширення.	2		
	СР №15. Методологія аналізу похибок нейромережевих коректуючих алгоритмів.	2		
	ПР №15. Методика аналізу похибок нейромережевого коректуючого алгоритму прямого поширення.	2		
5	Метрологічне забезпечення інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем	21		
	ЛК №16. Апроксимаційний підхід до оцінки похибок вимірювань	2		
	СР №16. Методи апроксимації похибок вимірювань.	1		
	ПР №16. Оцінка похибок вимірювань в ІВІС по найбільшому відхиленню параметрів вимірюваного сигналу від опорного.	2		
	ЛР№3. Дослідження похибок вимірювань в ІВІС з використанням опорних моделей.	2		
	ЛК №17. Аналіз похибок вимірювань параметрів сигналів в віртуальних вимірювальних приладах	2		
	СР №17. Методи аналізу невизначеності	2		
	ПР №17. Розрахунок невизначеності вимірювань в віртуальних ВП.	2		
	ЛР №4. Дослідження впливу елементів вимірювального каналу на невизначеність вимірювань в ІВІС.	2		
	ЛК №18. Засоби метрологічних випробовувань інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем	2		
	СР №18. Методи метрологічних випробовувань	2		

1	2	3	4	5
	інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем			
	ПР №18. Програмно управляємий калібратор сигналів постійної напруги та часових інтервалів.	2		
6	Вимірювальні бази знань	10		
	ЛК №19. Склад і побудова вимірювальних баз знань	1		
	СР №19. Структура вимірювальної бази даних тиску.	2		
	ПР №19. Побудова експертної бази знань датчиків тиску та температури.	2		
	ЛК №20. Методи формалізації знань та їх моделі	2		
	СР №20. Методика формалізації знань перехідних характеристик датчиків тиску.	1		
	ПР №20. Принципи використання апріорної інформації при виявленні знань в базах даних.	2		
7	Інтелектуальні системи отримання та обробки вимірювальної інформації	31		
	ЛК №21. ІВІС на основі нечіткої логіки	2		
	СР №21. Методика вибору базових функцій.	1		
	ПР №21. Методика використання нечітких множин в ІВІС.	2		
	ЛР№5. Дослідження нечіткого алгоритму вимірювання параметрів вібрацій в ІВІС.	2		
	ЛК №22. ІВІС на основі нейронних мереж	2		
	СР №22. Нейронна мережа зворотнього поширення в ІВІС тиску	2		
	ПР №22. Використання нейронної мережі Кохонена в ІВІС	2		
	ЛР№6. Дослідження штучної нейронної мережі ІВІС кластеризації вимірювань тиску.	2		
	ЛК №23. ІВІС з використанням генетичних алгоритмів	2		
	СР №23. Методика побудови вимірювальних генетичних алгоритмів.	2		
	ПР №23. Використання генетичного алгоритму для пошуку оптимальної опорної імпульсної характеристики датчика в ІВІС.	2		
	ЛР№7. Дослідження ІВІС тиску з мінімізацією впливу "старіння" елементів ВКТ на невизначеність вимірювань.	2		
	ЛК №24. Просторово розподілені ІВІС	2		
	СР №24. Функціональна схема просторово-розподіленої ІВІС.	2		
	ПР №24. Побудова просторово розподіленої ІВІС вимірювання параметрів мікроклімату в повірочній лабораторії	2		
	ЛР№8. Дослідження просторово розподіленої ІВІС вимірювання параметрів мікроклімату в повірочній лабораторії.	2		
Усього за семестр 2		108		
УСЬОГО за дисципліною		158		

10. Орієнтовна тематика індивідуальних та/або групових занять _____
Нормування метрологічних характеристик інтелектуальних вимірювальних

інформаційних систем параметрів технічних об'єктів (згідно з тематикою курсових робіт студентів).

(Пояснення: вказується орієнтовна тематика КП, КР, ргр, якщо вони передбачені навчальною програмою)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

11.1. Комплексний вимірювальний стенд дослідження інтелектуальних вимірювальних інформаційних систем.

11.2. Локальний сервер та локальна мережа у складі 10 комп'ютерів.

11.3. Пакет програм Anaconda (Python 3/8).

(за потреби)

12. Рекомендовані джерела інформації

1. Базова література

1.1. Новоселов О.Н. Основы теории и расчета информационно-измерительных систем / Новоселов О.Н., Фомин А. Ф. – М.: Машиностроение, 1991. – 280 с.

1.2. Цапенко М.П. Измерительно-информационные системы/ М.П. Цапенко . – М.: Энергоатомиздат, 1985. – 440 с.

1.3. Новопашенный Г.Н. Информационно-измерительные системы/ Г.Н. Новопашенный. – М.: Высшая школа, 1977. – 208 с.

1.4. Коваль О. А., Коваль А. О. Просторово-розподілені вимірювальні інформаційні системи: монографія. Харків: Лідер, 2017. 146 с.

(Пояснення: бажано зазначити власні напрацювання викладача за дисципліною)

2. Допоміжна література

2.1. Финогенов К.Г. Программирование измерительных систем реального времени/ К.Г. Финогенов. – М.: Энергоатомиздат, 1990. – 264 с.

2.2. Назаров А.В. Современная телеметрия в теории и на практике/ А.В. Назаров.- Санкт- Петербург: Наука и техника, 2007.- 672с.

2.3. Юркевич Е.В.. Введение в теорию информационных систем/ Е. В. Юркевич.- М.: ООО “Группа ИДТ”, 2007. – 272 с.

2.4. Науман Г. Стандартные интерфейсы для измерительной техники/ Г.Науман.. -М: Мир, 1982.-234с.

(інші друківані матеріали)

3. Інформаційні ресурси

3.1. Дистанційні курси:

<http://dl.khadi.kharkov.ua/course/view.php?id=1193>

<http://dl.khadi.kharkov.ua/enrol/index.php?id=1978>

3.2. Коваль О. А. Методичні вказівки до виконання лабораторних та курсових робіт з дисципліни «Інтелектуальні інформаційно-вимірювальні системи». – Х.: ХНАДУ, 2014. – 28 с. (<http://files.khadi.kharkov.ua/кафедра метрології та БЖД>).

3.2. <http://www.hgcsms.kharkov.ua>.

3.3 <https://studfiles.net/preview/3583768>.

(адреси сайтів з матеріалами)

Розробник (и):

доцент кафедри МБЖД, к.т.н. доц. _____ О. А. Коваль _____
 (посада, науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище та ініціали)
 «__» _____ 20__ року

Робоча програма розглянута та схвалена на засіданні кафедри
 Протокол №__ від «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

д.т.н., проф. _____ О. В. Полярус _____
 (науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище та ініціали)
 «__» _____ 20__ року

Погоджено**Гарант освітньої програми**

Завідувач каф. МБЖД д.т.н. проф. _____ О. В. Полярус _____
 (посада, науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище та ініціали)
 «__» _____ 20__ року

Декан факультету _____

д.т.н., проф. _____ І. Г. Кириченко _____
 (науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище та ініціали)
 «__» _____ 20__ року